

AFRIKA:
een
gedroonde
bekomt

Leesexemplaar

AFRIKA:

een
gedroomde
toekomst

LOÏC DE
CANNIÈRE
2

P E L C K M A N S

Inhoud

Voorwoord door Koen Peeters 7

Inleiding: 'Afrika is geen land' 11

HOOFDSTUK 1 | De welvaartsvijfhoek 27

1. Armoede 28

2. Demografische groei en werkgelegenheid 31

3. Migratie 38

4. De klimaatverandering 58

HOOFDSTUK 2 | Een ontwricht continent 63

1. Een belaste geschiedenis 64

2. De oorzaken van de ontwrichting vandaag 75

HOOFDSTUK 3 | Jobs tegen armoede 91

1. De Afrikaanse arbeidsmarkt in 2050 91

2. Afrikaans ondernemerschap en zin voor innovatie 120

3. Wat is er nodig voor meer jobs? 124

**HOOFDSTUK 4 | De economische
dynamiek van onderuit 137**

1. De ondersteuning van mkmo's 138

2. Laboratorium en inspiratiebron 148

3. Impactinvesteringen 149

**HOOFDSTUK 5 | Wat doet Europa
voor meer jobs in Afrika? 163**

1. Biedt ontwikkelingssamenwerking een antwoord? 163
2. Een nieuwe bladzijde 168
3. Het Chinese alternatief 174
4. Pijnpunten en hindernissen 178

Tot slot 183

Dankwoord 185

Eindnoten 187

Bibliografie 209

Voorwoord

door Koen Peeters

Ik leerde Loïc De Cannière kennen in Rwanda. Samen reden we op de rode pistewegen tussen de smaragdgroene heuvels. Een lappendeken van perceeltjes, eucalyptussen met vuurrode stammen, en overal kinderen die ons nariepen. *Muzungu!*

We waren samen op stap voor BRS en Incofin. Beide organisaties zijn gericht op ondernemende mensen in het Zuiden, die met kredieten en microfinanciering ontsnappen aan de armoede en zelf kleine bedrijfjes oprichten.

Ik heb vaak de indruk dat interesse of warme sympathie voor het Zuiden vooral te maken heeft met kleine persoonlijke ervaringen. Dikwijls is het zelfs 'iets van huis uit', iets van de familie. Bij Loïc ook heel duidelijk: zijn vader werkte bij Union Minière, en een tante en een nonkel waren beiden missionarissen. Zijn tante was als witte zuster verpleegster in Congo, zijn nonkel was als witte pater parochiepriester in Nyamata.

Nyamata ligt niet ver van de Rwandese hoofdstad Kigali. Loïc en ik bezochten er samen de kerk, een mooi zonnig gebouw van de jaren zeventig. Op het plein, aan een opengebroken ijzeren kerkpoort, wachtte een jongeman ons op. Charles was een overlever van de genocide, en verloor zijn hele familie in deze kerk. Met zachte fluisterstem vertelde hij hoe op het plein in april '94 mannen dagenlang stonden te zingen dat ze de kakkerlakken gingen vermoorden.

In de kerk werden tweeduizend Tutsi's gedood. Op de bankjes in de kerk lagen stapels grijze en bruine kleren. De

weë geur was nog aanwezig. Charles beschreef ons wat er gebeurde, hoe hijzelf amper aan de dood kon ontsnappen. Bij het massagraf achter de kerk zei hij: 'Als u nog vragen hebt, mag u ze stellen.' We zwegen.

De dag erna leerde ik Loïc en zijn werk met Incofin beter kennen. We waren op het boerderijtje van Alphonsine nabij Gitarama. Zij was klant bij Duterimbere, wat 'vooruitgaan' betekent. Het is een kredietorganisatie, gegroeid uit een vrouwenvereniging, met intussen zestigduizend klanten. Alphonsine toonde ons haar eigen succesvolle boerderijtje. Drie mensen in dienst. Ze had negen koeien, waarvan ze de melk verkocht langs de hoofdweg. Ze kweekte aardappelen, maïs en bonen. In de keuken kookte ze met methaangas, afkomstig van de koeienmest. Alphonsine zelf had vier kinderen, maar ze had ook nog vijf weeskinderen geadopteerd. In haar verhaal werd op geen enkel moment haar man vernoemd. Loïc noch ik stelde dé vraag. Binnen in haar huis, in de kleine donkere woonkamer, hing de foto van haar man, die in '94 werd vermoord.

Rwanda is het land waar mensen namen dragen als Prudence, Fiston en Jean-Baptiste, maar ook Hope en Peace. *What's in a name?*

Moeten wij wakker liggen van Afrika? Zijn we nog steeds verantwoordelijk voor wat vandaag in dat continent gebeurt? In strikte zin niet, maar het gemeenschappelijk verleden schept willens nillens een blijvende betrokkenheid. En ook, in alle nuchterheid, zullen we elkaar in de toekomst meer dan ooit blijven tegenkomen.

Dat lezen we in *Afrika: Een gedroomde toekomst*.

Loïc De Cannière schreef een belangrijk boek. Hij is econoom, en met Incofin was hij een meer dan belangrijk investeerder in Afrika. Eerst wilde Loïc met zijn rijke ervaring vooral neerschrijven wat de Europese Commissie dringend moet weten voor haar Afrikapolitiek. Gelukkig is het een breder,

indringend verhaal geworden, voor iedereen. Onvermijdelijk komen migratie en klimaatverandering aan bod. Met zijn nuchtere blik maakt hij een aangrijpend portret-met-toekomstbeeld van Sub-Saharisch Afrika. Historisch overschouwend, sterk gedocumenteerd en vooral getuigend van een praktische wijsheid.

Loïc kent de wereld van de politiek en de industrie, maar zijn grootste kennisbron noemt hij zijn gesprekken in Afrika. Hij heeft een diepe waardering voor kleine ondernemers en boeren, die ontsnappen aan de armoede. Op zijn reizen heeft hij hen telkens weer leren kennen in hun weerbaarheid en creativiteit.

Daardoor is dit een optimistisch boek over Afrika. Wat ik alvast leerde uit zijn boek: door de bevolkingsaan groei is er een grote behoefte aan jobs in Afrika zelf, en daarom moeten we inzetten op investeringen en krediet. Krediet geven, maar in *alle* betekenissen van dat woord. Dat is: ook geloven in het potentieel en vertrouwen geven.

*Koen Peeters is romanschrijver en antropoloog.
Zijn romans Duizend heuvels en De mensengenezers
spelen zich af in Rwanda en Congo.*

Inleiding: 'Afrika is geen land'

Afrika is een enorm continent, groter dan China, India, de Verenigde Staten en Europa samengeteld. Het telt 54 landen en die zijn zeer verscheiden op het vlak van geografie, taal – er worden ongeveer 2000 talen gesproken –, cultuur, religie en economie. Ik besef hoe risicovol het is om over Afrika te schrijven en daardoor de indruk te wekken dat het werelddeel een coherent geheel vormt. De Nigeriaanse journalist Dipo Faloyin waarschuwde voor die valkuil ooit met de titel van zijn boek: 'Afrika is geen land'.¹

Dit boek is geschreven uit bezorgdheid, respect en vriendschap voor Afrika. Als Europeaan voel ik me niet geroepen om Afrikanen aanbevelingen te doen. Met een open blik en vanuit mijn ervaring in vaak heel diverse landen op het Afrikaanse continent kijk ik naar de toekomst. Ik schrijf met de bril van een econoom en vanuit mijn ervaring als investeerder. Ik was bij talrijke impactinvesteringen betrokken, initiatieven van gedreven Afrikaanse ondernemers, die gewone mensen toegang verschaffen tot waardig werk en leven. Mijn verhaal gaat in de eerste plaats over het dagelijks leven van Afrikanen. Ik had het voorrecht de afgelopen 25 jaar velen van hen te mogen ontmoeten, met hen te spreken en te werken. Sommigen werden vrienden voor het leven. Deze ontmoetingen vormen de echte basis van mijn kennis en mijn gedrevenheid voor Afrika.

Het voorbije decennium verschenen talrijke publicaties over het onrecht dat Afrika werd en wordt aangedaan. Zij droegen ertoe bij om

onze kijk op het continent fundamenteel bij te stellen. Dat was broodnodig. In dit boek bouw ik verder op die bevindingen, die ons de bedendaagse Afrikaanse realiteit beter doen begrijpen. Maar ik kijk vooral naar de toekomst, met name naar de komende twintig à dertig jaar. Ik ben ervan overtuigd dat het aangezicht van Afrika in de komende drie decennia – in het perspectief van 2050 – fundamenteel zal veranderen. Daarin spelen bevolkingsgroei en jobs een determinerende rol. Hoe kan Afrika een toekomst met meer welvaart voor iedereen en minder armoede tot stand brengen?

De omwentelingen in Afrika zullen ook een ingrijpende geopolitieke invloed hebben, op de relatie met Europa maar ook met de rest van de wereld. Ik ga na welke rol Europa hierin kan en moet spelen.

Er zijn gegronde redenen om optimistisch te zijn over Afrika. In tegenstelling tot de indruk die onze media over de situatie in Afrika wekken, ben ik ervan overtuigd dat het continent de komende decennia in positieve zin van zich zal laten horen.

We schrijven augustus 1998, ik ben 38 jaar oud en zet voor het eerst voet op Afrikaanse bodem. Het vergulde embleem op mijn oude bordeauxkleurige paspoort is intussen helemaal vervaagd. Ik reis naar Congo-Brazzaville in opdracht van mijn werkgever, het Belgische waterbouwbedrijf DEME. Ik kom poolshoogte nemen in de zeehaven van Pointe-Noire aan de Atlantische kust, waar zich mogelijk baggerwerk aandient. Binnen DEME assisteer ik de klanten van waterbouwkundige werken bij de financiering van hun projecten. Uit die periode stamt het concept 'projectfinanciering', waarbij grote infrastructuurwerken door hun economische opbrengsten in hun eigen financiering voorzien. Zo worden nieuwe havens of havenuitbreidingen gefinancierd door de toekomstige havenrechten. Aangezien het havenbestuur van Pointe-Noire krap bij kas zit, ben ik uitgestuurd om samen een haalbare financiering uit te dokteren.

Bloedige burgeroorlog en Afrikaanse humor

Congo-Brazzaville kwam in die periode net uit een bloedige burgeroorlog tussen twee pretendenten voor het presidentschap: Pascal Lissouba en Denis Sassou Nguesso, die als voormalige legerkolonel in 1979 na een militaire coup aan de macht gekomen was. Hij had in 1992 de baan moeten ruimen voor Pascal Lissouba, die na democratische verkiezingen president werd. Denis Sassou Nguesso ging in het verzet en veroverde in 1997 gewapenderhand opnieuw de macht, met de steun van de Franse president – en goede vriend – Jacques Chirac, en met de steun van Angola.

Ik landde in Brazzaville en ontdekte een grotendeels verwoeste stad. Het contrast tussen de vernielingen en de schoonheid van de voorbijvloeiende Congostroom kon niet gro-

ter zijn. De rivier heeft het tweede grootste waterdebiet ter wereld, na de Amazone. Ter hoogte van Brazzaville is de Congo breed en machtig. Grote takken, hopen gras, struiken en zelfs bomen drijven tegen hoge snelheid voorbij in het bruine water. Vanuit Brazzaville ontwaart je aan de overkant van de stroom de Congolese hoofdstad Kinshasa, vooral de hoge kantoorgebouwen in de zakenwijk Gombe.

Veel gebouwen in Brazzaville lagen in puin. De straten waren opgebroken. Ook de 106 meter hoge Nabembatoren, destijds *'la Tour Elf'* genoemd, was zwaar beschadigd. Het goudkleurige gebouw, van de hand van de Franse architect Jean-Marie Legrand, bepaalde de skyline van Brazzaville. Met zijn futuristische vorm ziet het eruit als een fijne, slanke peperbus. De toren werd in 1992 gebouwd met een lening van de Franse oliemaatschappij Elf-Aquitaine aan de Staat Congo-Brazzaville. De terugbetaling van de lening werd gegarandeerd met een pand op toekomstige olie-inkomsten van Congo-Brazzaville ten gunste van Elf-Aquitaine. Later zou ik tot het inzicht komen dat zulke praktijken schering en inslag waren. Elf-Aquitaine fuseerde in 2003 met Total, nu heet het bedrijf TotalEnergies.

Tijdens mijn verblijf in Brazzaville-stad werd ik om veiligheidsredenen altijd begeleid. Terwijl ik te voet op weg ging naar een vergadering in de stad, dwong mijn begeleider me op een gegeven moment een zijsteeg in te duiken en me verdekt op te stellen. Twee compagnies van samen zo'n tweehonderd zwaarbewapende Angolese militairen trokken in looppas voorbij en riepen luide strijdkreten. Hun zwarte, opgeblonken laarzen bonkten op de grond. De militairen waren erg rijzig van gestalte en zagen er goed getraind en sterk uit. Mijn begeleider raadde me aan vooral uit hun buurt te blijven.

Over de aanwezigheid van de Angolezen deden verschillende verhalen de ronde. Ze hadden de terugkeer van Denis Sassou Nguesso gesteund. Anderen vertelden dat ze stand-by bleven om op elk moment de Congostroom over te steken: de

Angolezen hadden immers ook een grote rol gespeeld bij het vertrek van de Congolese president Mobutu, een jaar voordien, en bij de machtsovername door Laurent-Désiré Kabila. Naar verluidt stonden ze klaar om bij eventuele problemen Kabila te steunen.

's Avonds zocht ik een restaurant in de stad op. De meeste eethuizen waren door de aanhoudende burgeroorlog gesloten. Ik vond een oud, troosteloos gebouw met een grote eetzaal. Er stonden ongeveer vijftig grote tafels in donker, tropisch hout. Er was niemand. De leegte leek een echo van de zo precaire situatie in de stad. Toen ik vroeg of ik kon dineren, vroeg de ober: *'Avez-vous réservé, Monsieur?'* Het was mijn eerste kennismaking met de Afrikaanse humor en zelfspot.

Schrijnende armoede

Onder een stralende hemel begaf ik me de volgende dag met een oude DC-3 naar Pointe-Noire, de tweede stad van Congo-Brazzaville. We vlogen over het dichte oerwoud tussen Brazzaville en de Atlantische kust. Passagiers vertelden me dat de militanten van de oppositie zich in die streek schuilhielden en van daaruit nog steeds gewapende acties tegen Nguesso ondernamen.

Ik bezocht de relatief kleine zeehaven van Pointe-Noire, waarvan de toegang gedeeltelijk versperd werd door een enorme zandbank. Een berg van wit, glinsterend zand stak wel twintig meter boven de zeespiegel uit. Het havenbestuur had al jaren geen geld meer om de zandbank te laten wegbaggeren. De haven beschikte maar over één dok, in de vorm van een vierkant, dat bovendien slechts aan één zijde rechtstreeks met de zee verbonden was. De zandbank vernauwde de ingang tot het dok – een ware nachtmerrie voor de bemanning van de aanmerende schepen.

Pointe-Noire vertoonde minder sporen van de burgeroorlog dan Brazzaville. Maar de schrijnende armoede viel wel op. Tussen de armetierige constructies stond een grote compound van Elf-Aquitaine omringd door hoge muren van beton met prikkeldraad erbovenop. Daar woonden de expats van het bedrijf.

Om het baggerproject te begroten organiseerden we een paar weken later een tweede reis naar Pointe-Noire, ditmaal met een ingenieur die de kostprijscalculatie voor zijn rekening zou nemen. Om de kostprijs in te schatten moesten we gegevens over de hardheid van de te baggeren materie en van het bodemtype in het havendok verzamelen. We hadden geen andere keuze dan een sloep te huren waarmee we handmatig stalen uit de bodem van het dok namen. We reisden terug naar België met de bodemstalen, opgeborgen in kleine, waterdichte recipiënten in onze handbagage.

Op basis van de prijscalculatie formuleerde ik een financieringsvoorstel. Toen bleek evenwel dat Congo-Brazzaville, nochtans een olie-exporteur, over geen enkele terugbetalingscapaciteit meer beschikte en dus geen enkele lening meer kon aangaan. De Congolese staat had, in samenwerking met Elf-Aquitaine, alle toekomstige olie-inkomsten aan Elf-Aquitaine en aan Europese banken verpand. Er was geen ruimte meer voor nieuwe leningen. Later bleek dat het Denis Sassou Nguesso zelf was die, samen met Elf-Aquitaine, als president de opbrengsten voor de volgende tien jaar verpand had. Hij had ook geld naar zijn eigen Zwitserse bankrekeningen gesluisd. Volgens *Le Monde* was de Franse staat, samen met Elf-Aquitaine, nauw betrokken bij die financiële constructies, waarbij Jacques Foccart, 'Monsieur Afrique', de adviseur van president Chirac, een grote rol speelde.

Mentaal keerpunt

In de daaropvolgende jaren reisde ik regelmatig voor het waterbouwbedrijf naar Afrika. De financiering van grote infrastructuurprojecten in West-Afrika geraakte alleen rond dankzij goed overleg, een evenwichtig financieel plan, een goed zicht op de kasstromen en een aangepaste financiering. Ik ontdekte zo gaandeweg het belang van goede infrastructuurprojecten voor Afrika, in combinatie met een correcte en professionele financiering.

In die periode reisde ik ook vaak naar India, Vietnam en de Filipijnen en werkte bijvoorbeeld mee aan de financiering van een verdiepingsproject van de Gorairivier in Bangladesh. De Gorai is een aftakking van de Ganges en bevoeit het zuidwesten van Bangladesh. De uitdieping was een belangrijk ecologisch project, dat toeliet om een waardevol mangrovegebied opnieuw van zoet water te voorzien. We kregen de financiering rond dankzij een lening van de Wereldbank en een Belgische lening van staat tot staat.

Tijdens een van de werkbezoeken in Bangladesh ondernamen we een boottocht op de Buriganga, die door de hoofdstad Dhaka vloeit. Ik zag er Bengali's werken in lamentabele omstandigheden in leerlooierijen, smelterijen in de openlucht en op scheepswerven aan de rand van de rivier. Vrouwen braken stenen met handgereedschappen.

De tocht op de Buriganga werd voor mij een mentaal keerpunt. Meer en meer begon ik mezelf de vraag te stellen hoe mensen toegang konden krijgen tot waardig werk. En hoe inclusieve economische systemen aangemoedigd kunnen worden.

Armoede is een complex fenomeen

In dit boek breng ik de dramatische armoede in Sub-Saharisch Afrika onder de aandacht. Ik breng de bepalende factoren voor die armoede in kaart en maak een inschatting van hoe die situatie tussen vandaag en 2050 kan evolueren. Positief uitgedrukt wil ik op zoek gaan naar mogelijke perspectieven op welvaart voor alle Afrikanen. Een gespreide welvaart is pas mogelijk als er voldoende waardige jobs komen voor iedereen. Ik zal wijzen op de uitdagingen, maar ook op de lichtpunten die mijn optimistische rechtvaardigen.

In de afgelopen dertig jaar is de extreme armoede wereldwijd op een fenomenale wijze afgenomen. De Wereldbank beschouwt mensen als ‘extreem arm’ wanneer ze over een inkomen beschikken van minder dan 2,15 Amerikaanse dollar per dag.² Ondanks de groei van de wereldbevolking vermindert het aantal extreem armen tussen 1990 en 2019 van 1,9 miljard tot 646 miljoen.³ Het aandeel van extreem armen in de totale wereldbevolking nam spectaculair af van 37 procent naar 8 procent,⁴ vooral als gevolg van de economische groei in Azië, hoofdzakelijk China en India. In tegenstelling tot de rest van de wereld bleef de armoede in Sub-Saharisch Afrika in dezelfde periode toenemen: van 271 miljoen in 1990 tot 389 miljoen extreem armen in 2019.⁵ In verhouding tot de totale bevolking ligt de extreme armoede er erg hoog (35 procent in 2019). De wereldwijde armoede concentreert zich dus in toenemende mate in Sub-Saharisch Afrika. In 2030 zullen meer dan acht op de tien van de allerarmsten ter wereld in Sub-Saharisch Afrika wonen.⁶ Het conti-

ment zal in dat jaar bijna een half miljard 'extreem armen' tellen. Vandaag zijn de allerarmste bewoners van onze planeet *in hoofdzaak* Afrikanen. In de komende decennia zullen de allerarmsten *bijna uitsluitend* Afrikanen zijn.

De armoedegrens van de Wereldbank moet echter met de nodige omzichtigheid gehanteerd worden: een grote groep mensen met een inkomen van meer dan 2,15 dollar per dag leeft namelijk ook in armoede.⁷ Maar de cijfers illustreren wel dat het Afrikaanse continent er relatief gezien het slechtst voor staat.

Armoede is een erg complex fenomeen en kent vele oorzaken. Mensen kunnen om velerlei redenen in een 'armoedeval' zitten: bijvoorbeeld wegens gebrek aan werk, geschikte opleiding, gezondheidszorg, voeding, water of door onveiligheid, geweld en oorlog, klimaatomstandigheden, slecht bestuur, uitbuiting ... Bovendien kunnen armoedoorzaken regionaal sterk verschillen. De levensomstandigheden in de Afrikaanse grootsteden verschillen grondig van die in de dorpen in de savanne.

Ik heb niet de ambitie om het armoedefenomeen in Afrika in zijn totaliteit te vatten, wel spits ik me toe op de wisselwerking tussen armoede en werkgelegenheid. Meer werkgelegenheid dringt armoede terug. Omgekeerd leidt een gebrek aan jobs tot meer armoede. Meer jobs creëren is het beste en meest efficiënte instrument in de strijd tegen de armoede.⁸

Meer jobs creëren is het beste en meest efficiënte instrument in de strijd tegen de armoede.

Waardig werk en leven

Als Europeaan voel ik me niet geroepen en niet geschikt om Afrika en Afrikanen aanbevelingen te verstrekken. Wel ben ik gedreven door bezorgdheid, respect en vriendschap voor

Afrika. En door het besef dat Afrika veel onrecht werd en wordt aangedaan. De kijk van de onlangs overleden en zeer betreunde Belgische Congokenner Kris Berwouts vind ik erg inspirerend. Hij heeft zich steeds afgevraagd ‘hoe hij zich rond Afrika kon engageren op een niet-betuttelende manier, met Afrikanen werken als gelijken, zich moeiteloos inschuiven in een Afrikaanse structuur zonder zichzelf en zijn witte wereld aan de top daarvan te zien. Hoe hij kon bijdragen aan echte verandering zonder zijn eigen visie en waarde tot norm te verheffen.’⁹

Ik wil graag dezelfde houding aannemen, maar dan als econoom en investeerder. Ik wil een gefundeerde analyse maken en sociaal-ecologisch relevante investeringen bevorderen, die meer Afrikanen toegang verschaffen tot waardig werk en leven.

Ik richt daarbij mijn focus op Sub-Saharisch Afrika, omdat de armoede in die regio het meest acuut is. Tenzij anders vermeld verwijst ‘Afrika’ dus altijd naar ‘Sub-Saharisch Afrika’, de landen die ten zuiden van de Sahara liggen.

Aan de Europese politieke, economische en financiële instellingen, die ik van binnenuit ken, wil ik wél aanbevelingen geven en ze vooral tot actie oproepen. Het is niet houdbaar dat Afrika alleen ter sprake komt in de context van het relatief marginale beleidsthema ‘ontwikkelingssamenwerking’ of wanneer het over migratie en grenscontroles gaat.

In het eerste hoofdstuk ga ik dieper in op de armoedecijfers in Afrika en vergelijk ik die met de cijfers in de rest van de wereld. Armoede en demografie beïnvloeden elkaar wederzijds.¹⁰ Ik bekijk de verwachte demografische groei in Afrika voor de komende dertig jaar en tracht de gevolgen hiervan voor de werkgelegenheid in te schatten. Dat doe ik omdat werkgelegenheid bepalend is voor de inkomens en de welvaart, of het gebrek daaraan – en dat is armoede. Ik breid de analyse vervolgens uit

naar de wisselwerking tussen demografie, werkgelegenheid en armoede enerzijds en migratie en klimaat anderzijds. Werkgelegenheid, demografie, klimaat en migratie vormen samen met armoede een vijfhoek van factoren die elkaar beïnvloeden. (Zie ook de grafiek in hoofdstuk 1.)

In het tweede hoofdstuk probeer ik de grondoorzaken van het gebrek aan welvaart in Afrika te begrijpen. Ik doe een beroep op auteurs die hierover uitgebreid en relevant onderzoek hebben verricht. Lectuur van hun analyse werpt een verhelderend licht op de factoren die zowel in het verleden als vandaag welvaartscreatie hebben belemmerd en tot armoede hebben bijgedragen en nog steeds bijdragen. Deze diagnose helpt om vooroordelen en beoordelingsfouten te vermijden, om een betere en realistische inschatting van de toekomst te maken en om de rol en verantwoordelijkheid van Europa hierin scherp te stellen.

Vervolgens, in het derde hoofdstuk, richt ik de blik op de toekomst: ik bekijk hoe en waar in Afrika in de volgende dertig jaar meer jobs en welvaart voor alle Afrikanen tot stand kunnen komen. Jobs dragen bij tot minder armoede. Hoewel dit onderwerp essentieel is, bestaan er hierover voor Afrika niet zoveel publicaties. Bovendien zijn de beschikbare analyses vaak fragmentair. Daarom maak ik zelf een inschatting van hoe de Afrikaanse arbeidsmarkt er in de komende decennia zou kunnen uitzien. Ik doe hierbij een beroep op wat ik zelf de afgelopen dertig jaar op het terrein heb gezien en geleerd.

In het vierde hoofdstuk beschrijf ik de economische dynamiek van onderuit in Afrika en hoe die tot meer werkgelegenheid en minder armoede bijdraagt.

In het vijfde en laatste hoofdstuk ga ik in op de relatie tussen de Europese Unie (EU) en Afrika. Binnen de Europese instellingen groeit het besef dat Europa in zijn relatie met Afrika het geweer van schouder moet veranderen. De Europese Unie heeft de laatste jaren beleidsmatig stappen in de goede richting